

PRACE GEOGRAFICZNE

zeszyt 160, 2020, 95–116

doi: 10.4467/20833113PG.20.002.12260

Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ

Komisja Geograficzna, Polska Akademia Umiejętności

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

POSTAWY LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI I TURYSTÓW WOBEC PARKÓW KRAJOBRAZOWYCH W WOJEWÓDZTWIE MAŁOPOLSKIM

Bernadetta Zawilińska

Attitudes of local communities and tourists towards landscape parks in the Lesser Poland Voivodeship

Abstract: The paper tackles problems associated with the attitudes of local communities and tourists towards landscape parks. The study is based on the results of questionnaire surveys conducted in all landscape parks located in the Lesser Poland Voivodeship among local residents (N=2000) and tourists (N=1077). The surveys demonstrated great support for landscape parks, both among local residents and tourists. The respondents noticed their positive effect on the quality of life and the development of tourism. Sadly, the knowledge on such protected areas was rather poor. Few tourists visited a specific area because of it being protected as a landscape park, as most of them were not aware of this fact at all. Respondents from both groups hardly recognised landscape parks as institutions and had never heard of the activities undertaken by the Complex of Landscape Parks of the Lesser Poland Voivodeship. The study subjects usually declared their willingness to improve their knowledge by getting involved in educational events organised by the Complex and one in four of them declared their readiness to join in activities for the benefit of the landscape parks studied. The domination of approving attitudes, combined with the declared interest in educational projects and the relatively high willingness to act for the benefit of the parks, creates a very favourable climate for the functioning of the Complex as an institution. These conditions should foster the process of building cooperation with local residents, developing initiatives integrating local residents and tourists around activities undertaken for the benefit of the parks, as well as undertaking actions strengthening the brand of the Complex of Landscape Parks of the Lesser Poland Voivodeship as an active entity, having a real impact upon the protection, promotion, and sustainable development of areas covered by its activities.

Keywords: landscape park, residents, tourists, social attitudes, Lesser Poland Voivodeship

Zarys treści: W artykule podjęto problematykę postaw lokalnych społeczności i turystów wobec parków krajobrazowych. Opracowanie zostało oparte na wynikach badań ankietowych przeprowadzonych we wszystkich parkach krajobrazowych w województwie małopolskim wśród mieszkańców (N=2000) oraz turystów (N=1077). Badania wykazały duże poparcie zarówno mieszkańców, jak i turystów dla funkcjonowania parków krajobrazowych. Dostrzeżono ich pozytywny wpływ na jakość życia i rozwój turystyki. Niestety, wiedza na temat tych obszarów chronionych była niska. Niewielu turystów odwiedziło dany teren dlatego, że jest on objęty ochroną w formie parku krajobrazowego, gdyż większość z nich w ogóle nie wiedziała o tym fakcie. Respondenci obydwu grup niemal zupełnie nie rozpoznawali parków krajobrazowych jako instytucji i nie słyszeli o działaniach Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego. Ankietowani przeważnie deklarowali chęć poszerzenia wiedzy poprzez udział w wydarzeniach edukacyjnych organizowanych przez Zespół, a co piąty z nich zgłaszał gotowość do włączenia się w działania na rzecz badanych parków krajobrazowych. Dominacja postaw aprobujących, połączona z deklarowanym zainteresowaniem inicjatywami edukacyjnymi oraz relatywnie wysoką gotowością do włączenia się w działania na rzecz parków krajobrazowych stwarza bardzo korzystny klimat dla działalności Zespołu jako instytucji. Uwarunkowania te powinny sprzyjać budowaniu współpracy z mieszkańcami, rozwijaniu inicjatyw integrujących lokalne społeczności i turystów wokół działań na rzecz parków, a także podejmowaniu zadań umacniających wizerunek Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego jako aktywnego podmiotu mającego realny wpływ na ochronę, popularyzację i zrównoważony rozwój obszarów objętych jego działalnością.

Słowa kluczowe: park krajobrazowy, mieszkańcy, turyści, postawy społeczne, województwo małopolskie

Wprowadzenie

Początki idei tworzenia parków krajobrazowych w Polsce sięgają przełomu lat 40. i 50. XX w. W środowisku krakowskich architektów krajobrazu zrodził się wówczas pomysł utworzenia na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej Jurajskiego Parku Krajobrazowego, planowanego jako rozległy obszar rekreacyjny dla mieszkańców Krakowa i Górnego Śląska. Podstawowym celem tego parku miało być pielęgnowanie estetyki krajobrazu oraz ochrona walorów kulturowych i historycznych (Bogdanowski 1978; Novák 1963). Zdaniem Nováka (1963), głównego twórcy koncepcji, parki krajobrazowe miały być tworzone na obszarach atrakcyjnych krajobrazowo i kulturowo, przeznaczonych dla różnych (czynnych i biernych, masowych i indywidualnych) form wypoczynku. Z biegiem czasu zmieniały się poglądy dotyczące celów i zasad funkcjonowania tych parków, lecz zawsze w tle mniej lub bardziej akcentowanych funkcji ochronnych znajdowała się działalność gospodarcza mieszkańców i rozwój turystyki (Baranowska-Janota, Korzeniak 1991; Jagusiewicz 1979; Ptaszycka-Jackowska, Baranowska-Janota 1996; Schubert 2008).

Obecnie, zgodnie z obowiązującą *Ustawą o ochronie przyrody* (*Ustawa...* 2004), parki krajobrazowe są obszarami chronionymi ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe, a celem ich tworzenia jest zachowanie i popularyzacja tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Definicja ta budzi wątpliwości wśród części badaczy zajmujących się tematyką obszarów chronionych, gdyż rozwój zrównoważony powinien być wdrażany na terenie całego kraju, więc wyróżnianie go w definicji parków krajobrazowych wydaje się bezcelowe (Kistowski 2004; Schubert 2008). Można jednak interpretować ten zapis jako zamiar wyeksponowania ważnej roli parków krajobrazowych jako „terenowych laboratoriów zrównoważonego rozwoju” (Mizgajski 2002) lub „poligonów zrównoważonego rozwoju” (Kistowski 2004), w których szczególnie intensywnie powinny być podejmowane kroki zmierzające do wypracowania zasad i rozwiązań w zakresie integracji działalności człowieka z ochroną przyrody (Ryszkowski 2001).

Taka interpretacja funkcji parków krajobrazowych w pełni odpowiada celom i zadaniom stawianym obszarom chronionym tej kategorii przez Międzynarodową Unię Ochrony Przyrody (IUCN)¹. Zgodnie z zaleceniami obszary te powinny być modelowymi przykładami zrównoważonego rozwoju, z których wzór mogą brać inne tereny. Powinny w nich zostać stworzone warunki dla aktywnego zaangażowania społeczności w zarządzanie cennymi krajobrazami oraz dziedzictwem naturalnym i kulturowym. Funkcjonowanie tych obszarów powinno w szczególności sprzyjać utrzymaniu tradycyjnych form gospodarowania i agrobioróżnorodności oraz rozwojowi turystyki i rekreacji (Dudley i in. 2013; Phillips 2002). Rekomendowany przez IUCN model działania parków krajobrazowych jest oparty na podejściu partycypacyjnym i zakłada funkcjonowanie parku w warunkach silnego poparcia społecznego oraz dużego zaangażowania użytkowników tych obszarów w podejmowane inicjatywy.

W województwie małopolskim istnieje 11 parków krajobrazowych (łącznie 178,3 tys. ha, 11,7% powierzchni), które tworzone były w latach 1980–1998. Wszystkimi kieruje jedna instytucja – Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego (ZPKWM) będący jednostką budżetową samorządu wojewódzkiego. Zespół rozpoczął działalność w 2009 r., po połączeniu istniejących wcześniej trzech podmiotów: Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych (istniejącego od 1981 r.), Zespołu Parków Krajobrazowych Pogórza (powstałego w 1998 r. z funkcjonującego od 1997 r. Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Tarnowskiego) i Popradzkiego Parku Krajobrazowego (utworzonego w 1987 r.). Trzy dawne jednostki stanowią obecnie oddziały Zespołu. Oddział Stary Sącz (dawna

¹ Polskie parki krajobrazowe zaliczane są do V kategorii według klasyfikacji IUCN: obszar chroniony, w którym interakcje między ludźmi a przyrodą z biegiem czasu wytworzyły obszar o odrębnym charakterze, o istotnej wartości ekologicznej, biologicznej, kulturowej i krajobrazowej (Dudley i in. 2013).

dyrekcja Popradzkiego Parku Krajobrazowego), oprócz Popradzkiego PK obejmuje także część PK Beskidu Małego położoną w województwie małopolskim (ryc. 1).

Po czterech dekadach istnienia parków krajobrazowych i dekadzie funkcjonowania obecnego Zespołu pojawiły się pytania: jak te obszary chronione i zarządzające nimi instytucja są postrzegane przez lokalne społeczności oraz odwiedzających ich turystów? Czy parki krajobrazowe są znane? Jak oceniana jest ich działalność? Czy cieszą się poparciem społecznym? Czy mieszkańcy i turyści chcą angażować się w działania na rzecz parków?

Cel i metodyka badań

Celem artykułu jest ukazanie postaw mieszkańców i turystów wobec parków krajobrazowych w województwie małopolskim. Opracowanie zostało przygotowane na podstawie danych pochodzących z badań ankietowych przeprowadzonych wśród mieszkańców wszystkich parków krajobrazowych w województwie małopolskim oraz turystów odwiedzających te parki, w ramach projektu pt. *Badanie świadomości przyrodniczej i postaw osób, podmiotów i instytucji związanych z małopolskimi parkami krajobrazowymi* zrealizowanego w 2019 r. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego (*Badanie...* 2019).

Termin „postawa” jest w literaturze psychologicznej i socjologicznej różnie definiowany. Myres (2003, s. 152) definiuje pojęcie jako pozytywne lub negatywne nastawienie wobec kogoś lub czegoś, znajdujące odzwierciedlenie w przekonaniach, emocjach i zamierzonych zachowaniach. Uważa, że chcąc poznać czyjaś postawę, należy pytać o opinie i uczucia związane z daną osobą, obiektem, zdarzeniem oraz o wywoływane przez nie zachowania. Aby scharakteryzować postawę, należy uwzględnić jej trzy zasadnicze komponenty, które Myres nazywa ABC postaw: emocjonalny (*affect*), behawioralny (*behaviour*) i poznawczy (*cognition*). Komponent poznawczy obejmuje wiedzę i przekonania o danym obiekcie, komponent emocjonalny – oceny, nastroje, obawy, nadzieje z nim związane, a także wartościowanie tego obiektu, postrzeganie go jako atrakcyjny lub nieatrakcyjny, aprobowany, obojętny lub nieaprobowany, natomiast komponent behawioralny – zachowania wobec obiektu, a także gotowość do realizacji określonych zachowań (Tobolska 2010, s. 71). Biorąc pod uwagę powyższe założenia, w celu ukazania postaw mieszkańców i turystów wobec parków krajobrazowych, wybrano z przeprowadzonych wywiadów odpowiedzi na te pytania, które określają wiedzę o parkach, nastawienie wobec nich oraz gotowość do włączenia się w związane z nimi działania.

Badania zostały przeprowadzone na terenie wszystkich parków krajobrazowych w województwie małopolskim w okresie od czerwca do września 2019 r. Metodą badawczą był bezpośredni, indywidualny wywiad kwestionariuszowy (PAPI –

Zespół parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego
Complex of Landscape Parks of the Lesser Poland Voivodeship

— Granica województwa / Voivodeship border	○ Główna siedziba / Head office
— Granica powiatu / County border	● Oddziały / Branches
— Granica gminy / Commune border	A – Kraków
	B – Tarnów
	C – Stary Sącz
-
Parki krajobrazowe / Landscape parks	Oddział / Branch – Kraków
	1 – Bielańsko-Tyniecki / Bielany-Tyniec LP
	2 – Dłubniański PK / Dłubnia LP
	3 – PK Orlich Gniazd / Eagles'Nests LP
	4 – PK Dolinki Krakowskie / Cracow Valleys LP
	5 – Rudniański PK / Rudno LP
	6 – Tenczyński PK / Tenczynek LP
-
Parki krajobrazowe / Landscape parks	Oddział / Branch – Tarnów
	7 – Ciężkowicko-Rożnowski PK / Ciężkowice-Rożnów LP
	8 – PK Pasma Brzanki / Brzanka Ridge LP
	9 – Wiśnicko-Lipnicki PK / Wiśnicz-Lipnica LP
-
Parki krajobrazowe / Landscape parks	Oddział / Branch – Stary Sącz
	10 – PK Beskidu Małego / Beskid Mały LP
	11 – Popradzki PK / Poprad LP

Ryc. 1. Parki krajobrazowe w województwie małopolskim

Fig. 1. Landscape parks in the Lesser Poland Voivodeship

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych CODGiK.

Source: own study based on CODGiK data.

Tab. 1. Rozkład przestrzenny badań ankietowych

Table 1. Spatial distribution of surveys

Obszar badań Area covered	Park krajobrazowy (PK) Landscape park (LP)	Badania wśród mieszkańców Surveys among local residents		Badania wśród turystów Surveys among tourists	
		liczba respondentów number of respondents	%	liczba respondentów number of respondents	%
Obszar jurajski Jurassic Upland	Biełańsko-Tyniecki PK Bielany-Tyniec LP	201	10,1	152	14,1
	Dłubniański PK Dłubnia LP	98	4,9	15	1,4
	PK Orlich Gniazd Eagles' Nests LP	72	3,6	60	5,6
	PK Dolinki Krakowskie Cracow Valleys LP	421	21,1	110	10,2
	Rudniański PK / Rudno LP	100	5,0	15	1,4
	Tenczyński PK / Tenczynek LP	217	10,9	105	9,7
Obszar Pogórza Karpackiego Carpathian Foothills	Ciężkowicko-Rożnowski PK Ciężkowice-Rożnów LP	196	9,8	123	11,4
	PK Pasma Brzanki Brzanka Ridge LP	127	6,4	80	7,4
	Wiśnicko-Lipnicki Wiśnicz-Lipnica LP	75	3,8	42	3,9
PK Beskidu Małego / Beskid Mały LP		200	10,0	125	11,6
Popradzki PK / Poprad LP		293	14,7	250	23,2
Razem / Total		2000	100,0	1077	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

Paper and Pen Personal Interview). W wywiadach wzięło udział 2000 mieszkańców i 1077 turystów. Dobór próby badawczej był celowy. W przypadku badań lokalnych społeczności odpowiadał on potencjałowi ludnościowemu poszczególnych parków krajobrazowych oraz strukturze płci i wieku mieszkańców badanych terenów. Wywiady przeprowadzono w 80 miejscowościach, które wybrano w każdym z parków krajobrazowych, biorąc pod uwagę odsetek budynków w tych jednostkach administracyjnych zlokalizowanych w granicach parków. W przypadku badań wśród

turystów zakładana próba badawcza podzielona została na cztery obszary (jurajski, Pogórza Karpackiego, PK Beskidu Małego i Popradzkiego PK), proporcjonalnie do powierzchni parków krajobrazowych na tych obszarach. Badania prowadzono w granicach wszystkich parków krajobrazowych w miejscach o zróżnicowanych walorach turystycznych (przyrodniczych i kulturowych) i wśród turystów uprawiających różne formy turystyki (wypoczynkowej, poznawczej, kwalifikowanej, zdrowotnej i in.).

W przypadku PK Beskidu Małego mały potencjał ludnościowy i niewielka powierzchnia sprawiły, że zdecydowano się na zwiększenie liczby ankietowanych mieszkańców i turystów. Szczegółowy opis procedury doboru próby badawczej zamieszczony został w raporcie z badań (*Badanie...* 2019). Rozkład przestrzenny badań oraz strukturę respondentów przedstawiono w tabelach 1 i 2.

Tab. 2. Struktura respondentów
Table 2. Structure of respondents

Cechy demograficzne Demographic characteristics	Badania wśród mieszkańców Surveys among local residents		Badania wśród turystów Surveys among tourists	
	liczba respondentów number of respondents	%	liczba respondentów number of respondents	%
Płeć / Sex				
Kobiety / Women	1034	51,7	612	56,8
Mężczyźni / Men	965	48,3	465	43,2
Wiek / Age				
15–24	288	14,4	140	13,0
25–44	674	33,7	514	47,7
45–59	437	21,9	293	27,2
60 i więcej / 60 and more	601	30,1	130	12,1
Wykształcenie / Education				
Podstawowe lub gimnazjalne Primary or junior secondary	499	24,9	23	2,1
Zawodowe / Vocational	539	27,0	147	13,6
Średnie / Secondary	658	32,9	580	53,9
Wyższe / Higher	304	15,2	327	30,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

Wyniki badań

Wiedza na temat parków krajobrazowych

Za podstawowe wyznaczniki wskazujące na wiedzę respondentów na temat parków krajobrazowych uznano znajomość nazwy parku, na którego terenie przebywają, oraz fakt wcześniejszego zdobywania informacji na jego temat. Poprawną nazwę podało 62,7% mieszkańców i 40,9% turystów (tab. 3). Ponad połowa turystów

Tab. 3. Wiedza na temat parków krajobrazowych

Table 3. Knowledge about landscape parks

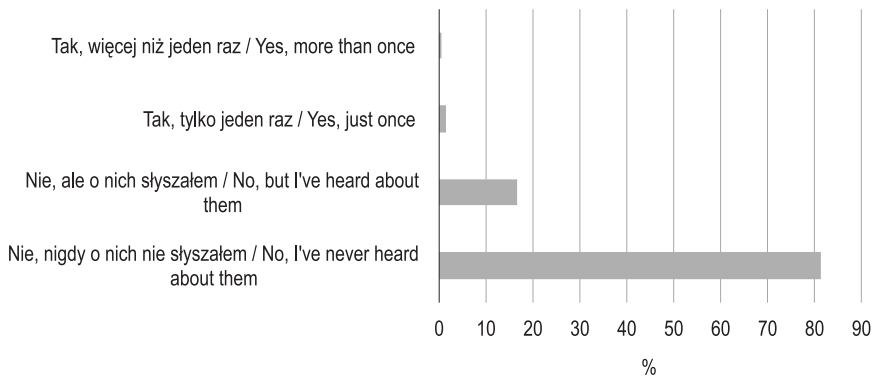
Zagadnienia i kategorie odpowiedzi Subject matter and categories of answers	Odpowiedzi respondentów [%] Answers of respondents [%]	
	Mieszkańcy Local residents	Turyści Tourists
Znajomość nazwy parku krajobrazowego / Knowledge of the landscape park name		
1) Nie zali nazwy parku / Did not know the park name	28,0	53,7
2) Podali nazwę nie w pełni poprawną (zbliżoną do poprawnej) / Provided a name that was not completely correct (close to the correct one)	9,3	5,4
3) Podali poprawną nazwę parku / Provided a correct name of the park	62,7	40,9
Poszukiwanie informacji na temat parku krajobrazowego / Searching for information about the national park		
1) Nigdy nie szukali informacji o parku (nie korzystali z żadnego źródła informacji) / Never searched for information about the park (never used any source of information)	61,3	54,5
2) Pozyskiwali informacje o parku z jednego źródła / Obtained information about the park from one source	28,6	30,8
3) Pozyskiwali informacje o parku, czerpiąc wiedzę z wielu źródeł / Obtained information about the park deriving knowledge from many sources	10,1	14,7
Wiedza na temat działalności Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego Knowledge on the activities of the Complex of Landscape Parks of the Lesser Poland Voivodeship		
1) Nigdy nie słyszeli o Zespole / Never heard of the Complex	80,5	84,5
2) Słyszeli, że taka instytucja istnieje, ale nie wiedzą, czym się zajmuje / Heard that such an institution exists, but does not know what it does	14,6	13,1
3) Wiedzą o działaniach Zespołu / Knowledge about the activities of the Complex	5,0	2,4
4) Brak odpowiedzi / No answer		

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

nie znała nazwy parku, który odwiedzili. Znajomość nazwy parku była szczególnie niska w Bielańsko-Tynieckim PK, którego poprawną nazwę podało zaledwie 11,8% ankietowanych turystów. Zarówno mieszkańcy, jak i turyści przeważnie nie szukali dotychczas informacji na temat parków krajobrazowych. Osoby, które wskazały wykorzystywane wcześniej źródła informacji (spośród wymienionych w kafeterii), najczęściej czerpały wiedzę z Internetu.

Parki krajobrazowe funkcjonowały w świadomości respondentów niemal wyłącznie jako obszarowa forma ochrony, natomiast nie były rozpoznawalne jako instytucja. Ponad 80% osób w obydwu grupach badanych nigdy nie słyszało o działalności Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego (tab. 3). Mieszkańców proszono o podanie przykładów działań prowadzonych przez parki krajobrazowe w okolicy miejsca ich zamieszkania. Niestety, 94,6% pytanym nie dostrzegano żadnej aktywności parków, a 81,4% nie słyszało o żadnych wydarzeniach organizowanych przez parki. Wśród dostrzeganych aktywności wymieniano zazwyczaj pozytywne (głównie związane z oznakowaniem turystycznym, tablicami informacyjnymi, działaniami promocyjnymi), ale wymieniono też narzucanie ograniczeń dotyczących budowy domów i wycinki drzew. Jedynie 2,4% mieszkańców przyznało, że oni sami lub ich najbliżsi krewni wzięli udział w przygotowanych przez parki inicjatywach, a 16,6% słyszało o takich wydarzeniach, ale nie brało w nich udziału (ryc. 2).

Ryc. 2. Rozkład odpowiedzi mieszkańców na pytanie: *Czy Pan/Pani lub ktoś z Pana/Pani członków najbliższej rodziny uczestniczył w spotkaniach lub wydarzeniach organizowanych przez Zespół Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego?*

Fig. 2. Distribution of residents' answers to the question: *Have you or any of your closest family members ever participated in meetings or events organised by the Complex of Landscape Parks of the Małopolska Voivodeship?*

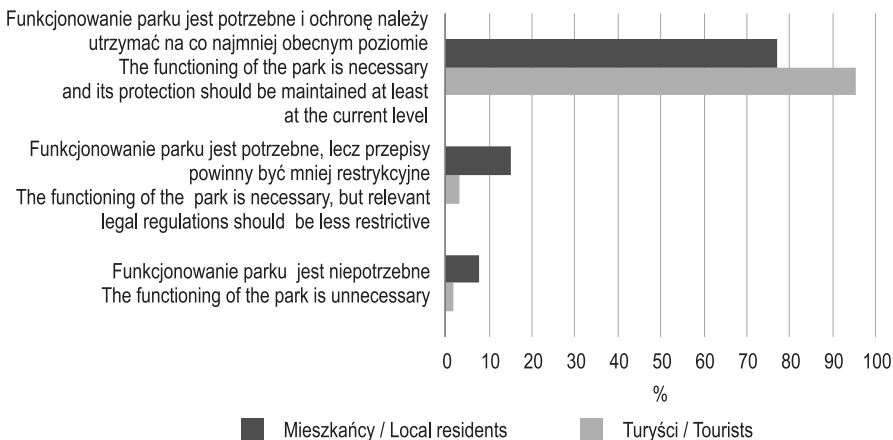
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

Nastawienie do parków krajobrazowych

Zarówno mieszkańcy, jak i turyści w zdecydowanej większości byli przekonani o potrzebie funkcjonowania parku krajobrazowego, na którego terenie mieszkają lub który odwiedzili, przy czym udział osób w pełni popierających park był wyraźnie wyższy wśród turystów. W gronie mieszkańców 15,2% dostrzegało wprawdzie potrzebę funkcjonowania obszaru chronionego, lecz opowiadało się za złagodzeniem obowiązujących w nim przepisów. Jedynie 7,7% mieszkańców i 1,6% turystów uważało, że funkcjonowanie parku jest niepotrzebne (ryc. 3). Niemal wszyscy turyści w pełni poparli potrzebę funkcjonowania parku krajobrazowego, przy czym warto zauważyć, że znaczna część z nich nie umiała podać nazwy parku, którego funkcjonowanie popiera i nigdy wcześniej nie zdobywała na jego temat żadnych informacji. Turyści, którzy wiedzieli na terenie jakiego parku przebywają i mieli jakiegokolwiek informacje na jego temat, a jednocześnie w pełni popierali funkcjonowanie tego obszaru chronionego, stanowili jedynie 23,4%. Wśród mieszkańców odsetek ten wyniósł 21,0%.

Nastawienie mieszkańców wobec parków krajobrazowych uwidacznia się w pozytywnych ocenach wpływu funkcjonowania tych obszarów chronionych na jakość ich życia (korzystnie wpływ oceniało 73,3% respondentów), w tym zwłaszcza na kondycję fizyczną i zdrowie (79,5%) oraz samopoczucie psychiczne (78,2%). Nieco rzadziej dostrzegano korzyści społeczne związane z budowaniem wspólnoty lokalnej

Ryc. 3. Poparcie dla funkcjonowania parków krajobrazowych

Fig. 3. Support for the functioning of landscape parks

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

i kształtowaniem pozytywnych relacji z innymi ludźmi (60,1%). Ankietowani najczęściej (33,6%) zdecydowanie nie zgadzali się ze stwierdzeniem, że zamieszkiwanie w parku krajobrazowym jest uciążliwe ze względu na konieczność dostosowywania się do obowiązujących w nim zasad (tab. 4).

Tab. 4. Ocena wpływu parków krajobrazowych na jakość życia respondentów

Table 4. Assessment of the impact of landscape parks on the quality of life of the respondents

Stwierdzenia Statements	Odpowiedzi mieszkańców w [%]* Answers in [%]					Średnia ocena Average rating
	5	4	3	2	1	
Zamieszkiwanie na terenie parku krajobrazowego ma pozytywny wpływ na moją kondycję fizyczną i zdrowie Residence within the territory of the landscape park has a positive effect on my physical condition and health	52,4	27,1	17,0	3,0	0,5	4,3
Zamieszkanie na terenie parku krajobrazowego pozytywnie wpływa na moje samopoczucie psychiczne Residence within the territory of the landscape park has a positive effect on my mental well-being	48,6	29,6	18,5	2,5	0,8	4,2
Zamieszkanie na terenie parku krajobrazowego jest uciążliwe ze względu na konieczność dostosowania się do zasad, które w innych miejscach nie obowiązują Residence within the territory of the landscape park is cumbersome due to the obligation to comply with rules which do not apply to other locations	13,7	13,0	23,6	16,1	33,6	2,6
Zamieszkiwanie na terenie parku krajobrazowego pozytywnie wpływa na budowanie wspólnoty lokalnej i na pozytywne relacje z innymi ludźmi Residence within the territory of the landscape park has a positive effect on building the local community and on positive relationships with other people	28,1	32,0	31,8	6,0	2,1	3,8
Generalnie pozytywnie oceniam wpływ zamieszkania na terenie parku krajobrazowego na jakość mojego życia In general, I am positive in my assessment of the impact of residing within the territory of the landscape park on the quality of my life	39,2	32,1	23,7	4,0	1,0	4,0

*Oceny dokonano w skali pięciopunktowej, gdzie 5 oznacza „zdecydowanie się zgadzam”, a 1 „zdecydowanie się nie zgadzam” / The assessment was made on a five-point scale, where 5 means „strongly agree” and 1 „strongly disagree”

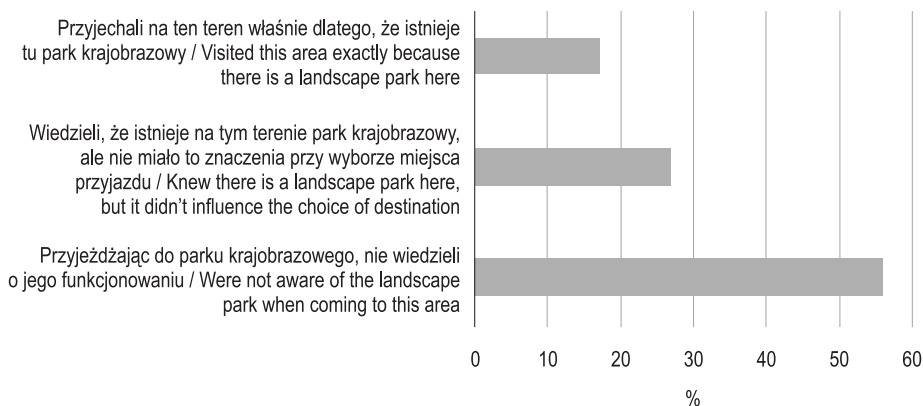
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

W przypadku turystów stosunek do odwiedzanych parków krajobrazowych obrazuje znaczenie istnienia parku wśród motywacji wyboru miejsca przyjazdu. Niestety, 56,1% osób, jadąc do badanych parków krajobrazowych, w ogóle nie wiedziało o ich funkcjonowaniu, 26,9% wprawdzie wiedziało o tym, że park istnieje, ale nie miało to dla nich znaczenia w wyborze tego miejsca przyjazdu. Najmniej liczna była grupa osób (17,0%), które zadeklarowały, że funkcjonowanie parku krajobrazowego było dla nich ważne przy podejmowaniu decyzji o wyborze tego miejsca (ryc. 4).

Nastawienie badanych grup respondentów do parków krajobrazowych uwidacznia się w ich ocenach wpływu funkcjonowania parku (w przypadku mieszkańców) oraz wpływu obowiązujących w parku zasad związanych z ochroną przyrody i krajobrazu (w przypadku turystów) na rozwój turystyki. Większość mieszkańców była zdania, że funkcjonowanie parku krajobrazowego sprzyja rozwojowi turystyki (ryc. 5), średnia ocen w skali od 1 do 5 wyniosła 3,7. Pozytywne oceny wpływu parku na turystykę można interpretować jako poparcie dla jego funkcjonowania, gdyż we wszystkich parkach krajobrazowych mieszkańcy wyrażali bardzo przychylnie nastawienie do turystów (91,7% ankietowanych zgodziło się ze stwierdzeniem: „turyści są zawsze mile widziani”), a rozwój turystyki był jedną z najczęściej wymienianych korzyści i szans związanych z funkcjonowaniem parków.

Turyści również wyrazili swoje poparcie dla funkcjonowania parków krajobrazowych, uważając, że obowiązujące w nich zasady związane z ochroną przyrody i krajobrazu pozytywnie wpływają na rozwój turystyki (ryc. 6). Średnia ocen wyniosła 4,3.

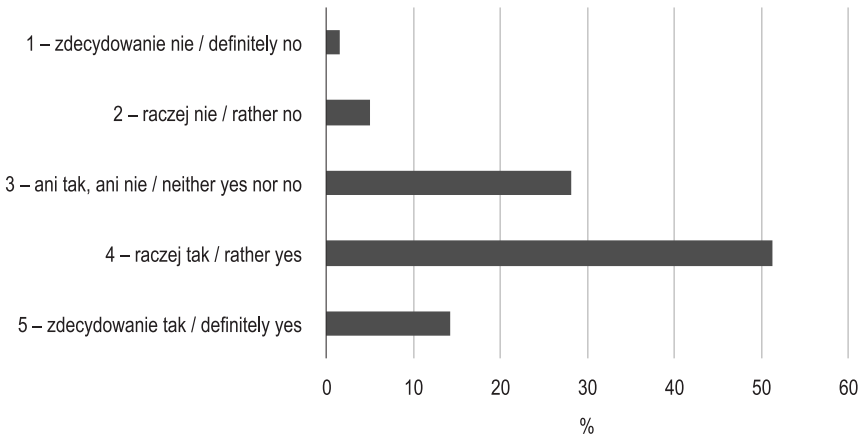

Ryc. 4. Znaczenie parku krajobrazowego wśród motywów wyboru miejsc przyjazdu

Fig. 4. Importance of a landscape park among the reasons for choosing the place of arrival

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

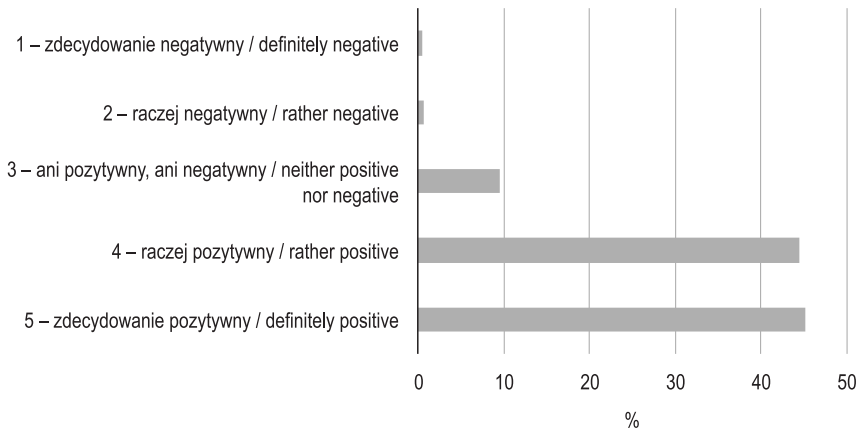

Ryc. 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie: *Czy funkcjonowanie parku krajobrazowego, na którego terenie Pani/Pan mieszka sprzyja rozwojowi turystyki?*

Fig. 5. Distribution of answers to the question: *Does the functioning of the landscape park in which you live support the development of tourism?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

Ryc. 6. Rozkład odpowiedzi turystów na pytanie: *Jaki wpływ mają obowiązujące zasady związane z ochroną przyrody i krajobrazu w parku krajobrazowym na rozwój turystyki?*

Fig. 6. Distribution of tourists' answers to the question: *What is the impact of the existing rules related to nature and landscape protection in a landscape park on the development of tourism?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

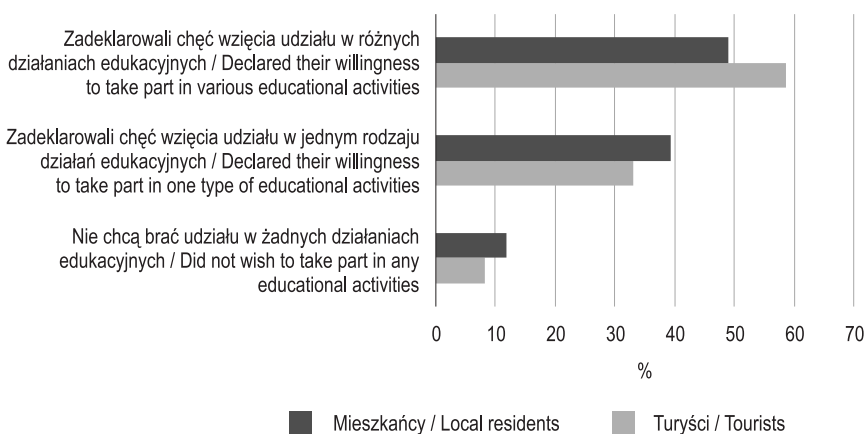
Source: own study based on surveys.

Zważywszy na fakt, że większość turystów nie wiedziała, iż przyjeżdża do parku krajobrazowego i nigdy nie pozyskiwała żadnych informacji na jego temat, odpowiedzi na to pytanie należy interpretować raczej jako ogólne przekonanie o istotnym znaczeniu ochrony przyrody i krajobrazu dla rozwoju turystyki, a nie rzeczywistym wpływie zasad obowiązujących w odwiedzanym parku. Podkreślić jednak warto, że wśród turystów, którzy znali nazwę parku i zadeklarowali, iż zdobywali wiedzę na jego temat, średnia ocen była nieco wyższa i wyniosła 4,5.

Gotowość do włączenia się w działania

Zarówno mieszkańcy, jak i turyści deklaruowali wysokie zainteresowanie udziałem w wydarzeniach edukacyjnych organizowanych przez przedstawicieli parków krajobrazowych (ryc. 7). Zaledwie 11,8% mieszkańców i 8,2% turystów nie chciało brać udziału w żadnych tego rodzaju inicjatywach. Najczęściej padały deklaracje uczestnictwa w wycieczkach krajoznawczych i spacerach przyrodniczych (75,3% turystów i 50,8% mieszkańców) oraz piknikach i happeningach o tematyce przyrodniczo-ekologicznej (40,0% turystów i 41,7% mieszkańców).

Deklarowane poparcie dla funkcjonowania parków krajobrazowych nie idzie niestety w parze z gotowością do włączenia się w inicjatywy na rzecz ochrony tych terenów. Wśród badanych mieszkańców 39,0% jednoznacznie odpowiedziało, że nie

Ryc. 7. Deklarowana gotowość do uczestnictwa w działaniach edukacyjnych prowadzonych przez parki krajobrazowe

Fig. 7. Declared readiness to participate in educational activities conducted by landscape parks

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

włączy się w żadne działania na rzecz ochrony przyrody, krajobrazu lub promowania różnorodności biologicznej parku. Kolejne 7,6% respondentów udzieliło odpowiedzi, które również można interpretować jako postawę negatywną wobec udziału w takich inicjatywach (osoby te najczęściej wyrażały wątpliwości związane z brakiem czasu i wiekiem). Wśród turystów odpowiedzi negatywne pojawiały się nieco rzadziej (38,4%). Działania, w które mogliby się włączyć wymieniło 27,1% mieszkańców i 31,8% turystów, przy czym znaczna część propozycji nie wiązała się bezpośrednio z ochroną przyrody, krajobrazu lub promowaniem różnorodności biologicznej (np. inicjatywy na rzecz rozwoju turystyki, w tym turystyki masowej) – rycina 8. Udział osób deklarujących gotowość do podjęcia działań na rzecz parków krajobrazowych wydaje się nieduży w zestawieniu z deklarowanym poparciem dla parków, lecz należy zauważyć, że na tle przeciętnej aktywności społecznej Polaków wartości te nie są niskie. Wyniki badań prowadzonych przez Centrum Badania Opinii Społecznej pokazują, że w działalność społeczną na rzecz środowiska naturalnego, określonej społeczności lub miejscowości, w której mieszkają, w latach 2011 i 2014 włączało się 20% Polaków (*Aktywność społeczna Polaków 2014*). Poza tym liczna była grupa osób,

Ryc. 8. Deklaracje włączenia się w działania związane z ochroną przyrody i krajobrazu oraz promowania bioróżnorodności

Fig. 8. Declarations of involvement in activities related to nature and landscape conservation and promotion of biodiversity

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

które nie zadeklarowały konkretnych działań, gdyż nie wiedziały, jakie aktywności są możliwe (26,4% mieszkańców i 29,8% turystów). Odpowiedzi na to pytanie ukazały, że mieszkańcy i turyści mają małą wiedzę na temat możliwych działań.

Czynniki determinujące postawy wobec parków krajobrazowych

Poszukując czynników wpływających na postawy respondentów wobec parków krajobrazowych, dokonano oceny zależności udzielanych odpowiedzi od płci, wieku i wykształcenia respondentów. Test istotności χ^2 Pearsona wykazał brak zależności odpowiedzi turystów dotyczących wiedzy o parkach od ich płci. W pozostałych przypadkach wyniki testu dały wprawdzie podstawy do odrzucenia hipotezy o niezależności udzielanych odpowiedzi od wymienionych cech respondentów (co oznacza, że istnieje związek między tymi zmiennymi), lecz siła związków mierzona współczynnikiem kontyngencji V-Cramera była bardzo słaba (wartości współczynników nie przekraczały 0,2).

Niskie wartości współczynnika kontyngencji potwierdziły wyniki badań prowadzonych w innych obszarach chronionych, ukazujące duże zindywidualizowanie postaw wobec tych obszarów uzależnione od wielu czynników obiektywnych (np. historycznych, gospodarczych) i subiektywnych (np. wcześniejszych doświadczeń respondenta i jego rodziny) (Hibszer 2013; Mika i in. 2019; Wallner i in. 2007). Mika i in. (2019), badając Babiogórski Park Narodowy, ukazali silny związek nastawienia mieszkańców do tego parku z ocenami jego działalności jako podmiotu mającego wpływ na rozwój lokalny. W sytuacji parków krajobrazowych trudno szukać takiej zależności, gdyż większość respondentów w ogóle nie wie o istnieniu podmiotu zarządzającego parkami krajobrazowymi. Na problem słabej rozpoznawalności dyrekcji parków krajobrazowych i ich niewielki wpływ na rozwój lokalny zwracali uwagę m.in.: Kistowski (2004), Ryszkowski (2001), Zawilińska (2010), Zimniewicz (2005). Autorzy dostrzegali problem słabych kontaktów ze społecznościami lokalnymi, wynikający z dużego oddalenia dyrekcji zespołów parków od obszarów objętych ochroną, podkreślali małe uprawnienia decyzyjne dyrektorów parków oraz niewystarczające zasoby kadrowe i finansowe. Kistowski (2004), badając parki krajobrazowe w Polsce, zauważył, że w sytuacji występowania gęstej sieci podmiotów zarządzających lub administrujących ich terenami pracownicy zarządów parków stanowią komórkę tak małą, że jej istnienia wiele podmiotów nawet się nie domyśla. Należy dodać, że w województwie małopolskim ZPKWM powierzono także zarząd nad obszarami chronionego krajobrazu, co sprawia, iż obszar działania Zespołu obejmuje połowę województwa. W przypadku PK Beskidu Małego siedziba Oddziału ZPKWM Stary Sącz, któremu podlega ten park, jest oddalona od niego o ponad 100 km. Natomiast obszar działania tego oddziału – w którym zatrudniony jest zespół 10 osób (8,75 etatu w 2019 r.) – liczy 4,3 tys. km².

Postawy wobec obszarów chronionych są także warunkowane subiektywnie odczuwanym bilansem korzyści i strat (uciążliwości) związanych z funkcjonowaniem danego obszaru (Mika i in. 2019). W przypadku parków krajobrazowych ograniczenia w gospodarowaniu i użytkowaniu turystycznym nie są duże. Dla turystów są one zazwyczaj w ogóle niedostrzegalne. Mieszkańcy, którzy wzięli udział w badaniu, ograniczenia łączyli przede wszystkim z bardziej restrykcyjnymi zasadami dotyczącymi budowy domów. Natomiast wśród korzyści wymieniali głównie promocję terenu i rozwój turystyki oraz zachowanie walorów krajobrazowych i małe zanieczyszczenie środowiska. Podobne wyniki uzyskano w innych badaniach opinii mieszkańców i lokalnych władz w polskich parkach krajobrazowych. Rozwój funkcji turystycznej wskazywany był jako jedyny pozytywny wpływ działalności parków w wymiarze gospodarczym (Zawilińska 2010; Zimniewicz 2008). Wpływ na rozwój rolnictwa, przedsiębiorczości, na poziom zatrudnienia lub dochody gmin oceniany był neutralnie lub wręcz negatywnie (Zawilińska, Hołuj 2014; Zawilińska i in. 2015).

Ptaszycka-Jackowska (2008) i Schubert (2008) zauważają, że funkcjonowanie parków krajobrazowych w Polsce oparto, wzorem parków narodowych i rezerwatów przyrody, na liście zakazów. Nie przyjęto natomiast rozwiązań kompensujących ograniczenia w użytkowaniu i wspomagających rozwój działalności gospodarczych sprzyjających zachowaniu wartości przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych. Ptaszycka-Jackowska (2008) podaje za wzór francuskie parki regionalne, których funkcjonowanie jest oparte na partnerstwie lokalnym, które działają na rzecz miejscowych społeczności, dbając o to, by mieszkańcy w jak największym stopniu utożsamiali się z nimi. W parkach tych cele społeczno-ekonomiczne są stawiane na równi z celami z zakresu ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

ZPKWM działa na podstawie Statutu (*Statut Zespołu Parków Krajobrazowych...* 2015), zgodnie z którym jest on „wojewódzką samorządową jednostką organizacyjną utworzoną w celu zapewnienia właściwej realizacji zadań z zakresu ochrony przyrody, walorów krajobrazowych, wartości historycznych i kulturowych oraz działalności edukacyjnych, w warunkach zrównoważonego rozwoju na obszarze parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu”. Za główne cele, obok zachowania i ochrony cennych zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych, przyjęto: popularyzację i upowszechnianie wartości przyrodniczo-krajobrazowych i historyczno-kulturowych parków oraz obszarów chronionego krajobrazu, w warunkach zrównoważonego rozwoju, poprzez prowadzenie działalności dydaktycznej i edukacyjnej oraz zabezpieczenie warunków dla zgodnego z wymogami ekologii rozwoju turystyki i rekreacji parków i obszarów ochronionego krajobrazu oraz zagospodarowania przestrzennego parków. Tak sformułowane cele stawiają dyrekcję parków raczej w roli strażnika i nauczyciela, a nie podmiotu działającego na rzecz rozwoju lokalnego. Mimo to inicjatywy zmierzające do aktywizacji i integracji społeczności związanych z parkami oraz wspierania rozwoju tych terenów mogą (i powinny) być

podejmowane. „Popularyzacja i upowszechnianie wartości ...” oraz „zabezpieczenie warunków dla zgodnego z wymogami ekologii rozwoju turystyki i rekreacji (...) oraz zagospodarowania przestrzennego” mogą w praktyce oznaczać realizację różnych projektów wpisujących się w cele stawiane tym obszarom przez IUCN.

Kształtowaniu pozytywnych postaw wobec obszarów chronionych sprzyja podnoszenie wiedzy mieszkańców i przyjezdnych na temat tych terenów (ich wartości przyrodniczych, historii, dziedzictwa kulturowego), a także podejmowanie inicjatyw aktywizujących różne środowiska wokół celów związanych z działalnością parków (Dimitrakopoulos i in. 2010; Hibszer 2013). Szansą na ożywienie, zróżnicowanie oraz zwiększenie oddziaływania społecznego podejmowanych działań jest współpraca z innymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi oraz wspieranie oddolnych inicjatyw, które wpisują się w cele parków krajobrazowych. Zakres tej współpracy jest sukcesywnie rozwijany przez ZPKWM. Jako przykłady można podać wsparcie projektu Małopolskiego Instytutu Kultury pt. *Małopolska To Go*, udział w organizacji Festiwalu Nietoperzy, Święta Storczyka (przy współpracy kilku podmiotów), współpracy z Oddziałem Akademickim PTTK w Krakowie (m.in. szkolenia dla przewodników), Fundacją Od Kultury (Festiwal ETNOmania). Duże znaczenie w budowaniu poparcia społecznego dla obszarów chronionych ma także rozwój wolontariatu (Bachert 1991; Bremer, Graeff 2007; Frączek, Krzeptowski 2013). Wolontariat wprowadzają w Polsce przede wszystkim parki narodowe, ale działania wykorzystujące pracę wolontariuszy są także coraz częściej podejmowane w parkach krajobrazowych. W ZPKWM wolontariusze brali udział w projekcie pt. *Parki Krajobrazowe na TAK – edukacja i ochrona bioróżnorodności na terenie Parków Krajobrazowych Małopolskis*.

Przychylnie nastawienie mieszkańców i turystów do parków krajobrazowych w województwie małopolskim i wyrażane przez nich zainteresowanie udziałem w wydarzeniach o charakterze edukacyjnym organizowanych przez przedstawicieli parków stwarza bardzo korzystne warunki dla działania ZPKWM. Zainteresowanie udziałem w inicjatywach edukacyjnych wyrażały zarówno osoby, które wiedziały o funkcjonowaniu parków i w pełni popierały ich działalność, jak i tacy, którzy nie mieli o nich żadnej wiedzy (tab. 5). Znacznie niższe zainteresowanie wykazano udziałem w inicjatywach na rzecz parków krajobrazowych. Niemniej jednak co czwarty respondent deklarował gotowość włączenia się w takie działania. Najczęściej deklaracje te wyrażały osoby świadome istnienia parku i w pełni popierające jego funkcjonowanie (stanowili oni 11,9% mieszkańców i 10,6% turystów), ale byli również respondenci (liczni głównie wśród turystów), którzy wcześniej o parku nie wiedzieli, a chcieliby włączyć się w prace na rzecz ochrony ich walorów przyrodniczych, krajobrazowych lub promowania różnorodności biologicznej. Zainteresowanie takimi działaniami zgłaszały najczęściej osoby w młodszych grupach wiekowych i respondenci z wyższym wykształceniem. Nieliczni byli przeciwnicy parków krajobrazowych odmawiający włączenia się w jakiegokolwiek inicjatywy (tab. 5 i 6).

Tab. 5. Grupy respondentów reprezentujących różne postawy wobec parków
 Table 5. Groups of respondents representing different attitudes towards parks

Charakterystyka grupy / Group characteristics	Mieszkańcy Local residents [%]	Turyści Tourists [%]
Znali nazwę parku, szukali o nim informacji, zdecydowanie popierają jego funkcjonowanie i deklarują udział w inicjatywach edukacyjnych They knew the name of the park, they had searched for information about it, they definitely support its functioning, and declare their involvement in its educational initiatives	20,0	21,0
Nie znali nazwy parku i nigdy nie szukali o nim informacji, lecz deklarują udział w inicjatywach edukacyjnych They didn't know the name of the park and they had never searched for any information about it, but they declare their involvement in educational initiatives	6,5	33,1
Znali nazwę parku, szukali o nim informacji, zdecydowanie popierają jego funkcjonowanie i deklarują udział w inicjatywach na rzecz ochrony parku They knew the name of the park, they had searched for information about it, they definitely support its functioning, and declare their involvement in initiatives for the protection of the park	9,4	10,6
Nie znali nazwy parku i nigdy nie szukali o nim informacji, lecz deklarują udział w inicjatywach na rzecz jego ochrony They didn't know the name of the park and they had never searched for any information about it, but they declare their involvement in initiatives for its protection	4,7	6,9
Znali nazwę parku, szukali o nim informacji, w pełni popierają jego funkcjonowanie, lecz nie chcą włączać się w żadne inicjatywy (ani edukacyjne, ani na rzecz parku) They knew the name of the park, they had searched for information about it, they fully support its functioning, but they don't wish to get involved in any initiatives (neither educational ones nor ones for the benefit of the park)	1,1	2,3
Uważają, że funkcjonowanie parku jest niepotrzebne i nie włączą się w żadne inicjatywy (ani edukacyjne, ani na rzecz parku) They believe that the functioning of the park is unnecessary and they will not get involved in any initiatives (neither educational ones nor ones for the benefit of the park)	2,1	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

Tab. 6. Udział respondentów deklarujących gotowość do włączenia się w działania związane z ochroną przyrody, krajobrazu lub promowania różnorodności biologicznej parku w zależności od wieku i wykształcenia

Table 6. Share of respondents declaring their willingness to engage in activities related to the protection of nature, landscape or promotion of biodiversity of the park, depending on age and education

Grupy respondentów Groups of respondents	Mieszkańcy / Local residents [%]	Turyści / Tourists [%]
Wiek / Age		
15–24	38,2	40,0
25–44	29,5	34,6
45–59	25,9	27,9
60 i więcej / 60 and more	19,8	20,0
Wykształcenie / Education		
Podstawowe lub gimnazjalne Primary or junior secondary	25,7	34,8
Zawodowe / Vocational	23,6	27,2
Średnie / Secondary	29,0	30,2
Wyższe / Higher	31,3	36,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Source: own study based on surveys.

Podsumowanie

Funkcjonowanie parków krajobrazowych w województwie małopolskim cieszy się wysoką aprobatą społeczną. Zarówno mieszkańcy, jak i turyści w zdecydowanej większości prezentowali pozytywne postawy wobec tych obszarów chronionych. Obydwie grupy respondentów były przekonane o ich korzystnym wpływie na rozwój turystyki. Mieszkańcy przeważnie nie dostrzegali uciążliwości życia w parku krajobrazowym związanych z koniecznością dostosowywania się do obowiązujących w nim zasad, doceniali natomiast pozytywny wpływ parku na jakość ich życia.

Wiedza respondentów na temat parków okazała się niezadowalająca. Osoby odwiedzające te obszary chronione w większości w ogóle nie wiedziały o ich istnieniu. W tej sytuacji, wysoki poziom aprobaty dla działalności parków krajobrazowych wśród turystów można interpretować raczej jako generalne poparcie dla ochrony przyrody i krajobrazu lub dla ochrony terenów, które odwiedzili, a nie dla funkcjonowania

danego parku krajobrazowego. Zarówno mieszkańcy, jak i turyści, którzy byli świadomi istnienia parków krajobrazowych, dostrzegali je wyłącznie jako obszarową formę ochrony, natomiast niemal w ogóle nie rozpoznawali jako instytucji i w zdecydowanej większości nigdy nie słyszeli o działaniach ZPKWM.

Ankietowani przeważnie wyrażali zainteresowanie zdobywaniem wiedzy dotyczącej parków krajobrazowych w ramach inicjatyw edukacyjnych organizowanych przez Zespół, a co czwarta osoba chciała włączyć się w działania na rzecz parku. Liczną była również grupa osób, które nie deklarowały takich działań, gdyż nie wiedziały, w jakich pracach mogłyby uczestniczyć.

Zdecydowana dominacja postaw aprobujących wobec funkcjonowania parków krajobrazowych, duże zainteresowanie udziałem w podejmowanych przez ZPKWM inicjatywach oraz relatywnie wysoka gotowość społeczna do włączenia się w działania na rzecz parków krajobrazowych stwarza bardzo korzystny klimat dla działalności Zespołu jako instytucji. Uwarunkowania te sprzyjają budowaniu współpracy z mieszkańcami, rozwijaniu działań integrujących lokalne społeczności i turystów wokół problemów ochrony i rozwoju tych obszarów. To z kolei powinno przekładać się na lepszą realizację celów parków krajobrazowych, gdyż – w świetle rekomendacji IUCN – skuteczność funkcjonowania obszarów chronionych jest wyższa w warunkach zrozumienia i wsparcia ze strony zamieszkujących je społeczności oraz innych użytkowników.

Dla zwiększenia rozpoznawalności ZPKWM konieczna jest intensyfikacja działań informacyjnych i promocyjnych (w tym z wykorzystaniem mediów społecznościowych) oraz dalszy rozwój współpracy z lokalnymi podmiotami (zwłaszcza organizacjami pozarządowymi, placówkami kulturalno-oświatowymi, urzędami gmin). Działania takie będą budowały wizerunek ZPKWM jako aktywnego podmiotu mającego realny wpływ na ochronę, popularyzację i zrównoważony rozwój obszarów objętych jego działalnością.

Literatura:

- Aktywność społeczna Polaków*, 2014, Komunikat z badań CBOS, 60, Fundacja Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa.
- Bachert S., 1991, *Acceptance of national parks and participation of local people in decision-making processes*, *Landscape and Urban Planning*, 20 (1–3), 239–244.
- Badanie świadomości przyrodniczej i postaw osób, podmiotów i instytucji związanych z małopolskimi parkami krajobrazowymi*, 2019, Utila sp. z o.o. & EU-Consult sp. z o.o., Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego, Departament Zrównoważonego Rozwoju, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków, <https://www.obserwatorium.malopolska.pl/> (dostęp: 27.03.2020).

- Baranowska-Janota M., Korzeniak G., 1991, *Zasady turystycznego użytkowania i ochrony parków krajobrazowych*, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Oddział w Krakowie, Kraków.
- Bogdanowski J., 1978, *Kształtowanie i ochrona krajobrazu w aspekcie rekreacji*, [w:] T. Jarowiecka (red.), *Społeczne potrzeby i uwarunkowania rozwoju turystyki i rekreacji w Polsce*, Zeszyty Naukowe Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, 16.
- Bremer S., Graeff P., 2007, *Volunteer management in German national parks – from random action toward a volunteer program*, *Human Ecology*, 35 (4), 489–496.
- Dimitrakopoulos P.G., Jones N., Iosifides T., Florokapi I., Lasda O., Paliouras F., Evangelinos K.I., 2010, *Local attitudes on protected areas: Evidence from three Natura 2000 wetland sites in Greece*, *Journal of Environmental Management*, 91 (9), 1847–1854.
- Dudley N., Shadie P., Stolton S., 2013, *Guidelines for applying protected area management categories*, Best Practice Protected Area Guidelines Series, 21, IUCN, Gland.
- Frączek M., Krzeptowski J., 2010, *Rola wolontariatu w realizacji społecznych funkcji Tatrzańskiego Parku Narodowego*, *Studia i Materiały CEPL w Rogowie*, 34 (1), 233–238.
- Hibszler A., 2013, *Parki narodowe w świadomości i działaniach społeczności lokalnych*, Uniwersytet Śląski, Katowice.
- Jagusiewicz A., 1979, *System parków krajobrazowych w Polsce*, Instytut Urbanistyki i Planowania Przestrzennego Politechniki Warszawskiej, PWN, Warszawa–Łódź.
- Kistowski M., 2004, *Wybrane aspekty zarządzania ochroną przyrody w parkach krajobrazowych*, Uniwersytet Gdański, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk–Poznań.
- Mika M., Zawilińska B., Kubal-Czerwińska M., 2019, *Exploring the determinants of local people's attitude toward national parks in Poland*, *Folia Geographica*, 61 (1), 5–16.
- Mizgajski A., 2002, *Plan ochrony jako narzędzie zarządzania parkiem krajobrazowym. Wybrane problemy*, [w:] K. Zimniewicz (red.), *Zarządzanie parkiem krajobrazowym w warunkach zrównoważonego rozwoju*, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań, 63–74.
- Myers D., 2003, *Psychologia społeczna*, Zys i S-ka, Poznań.
- Novák Z., 1963, *Ideowe i realizacyjne założenia Jurajskiego Parku Krajobrazowego*, *Architektura*, 8, 9–14.
- Phillips A., 2002, *Management guidelines for IUCN category V protected areas: Protected landscapes/seascapes*, Best Practice Protected Area Guidelines Series, 9, IUCN, Gland and Cambridge.
- Ptaszycka-Jackowska D., 2008, *Francuskie parki regionalne jako punkt odniesienia dla polskich parków krajobrazowych*, [w:] K. Zimniewicz (red.), *Bariery w zarządzaniu parkami krajobrazowymi w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 142–150.
- Ptaszycka-Jackowska D., Baranowska-Janota M., 1996, *Przyrodnicze obszary chronione. Możliwości użytkowania*, Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Warszawa.
- Ryszkowski L., 2001, *Parki krajobrazowe*, [w:] L. Ryszkowski, S. Błazy (red.), *Ochrona parków krajobrazowych a działalność gospodarcza*, Zakład Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN w Poznaniu, Poznań, 5–7.

- Schubert T., 2008, *Park krajobrazowy – zaniechana idea ochrony przyrody i krajobrazu*, [w:] K. Zimniewicz (red.), *Bariery w zarządzaniu parkami krajobrazowymi w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 24–35.
- Statut Zespołu Parków Krajobrazowych Województwa Małopolskiego w Krakowie*, Załącznik do uchwały Nr XVI/227/15 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 23 listopada 2015 r.
- Tobolska A., 2010, *Zróżnicowanie postaw społeczności lokalnych wobec inwestorów zagranicznych*, *Studia Regionalne i Lokalne*, 1 (39), 69–88.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody*, Dz.U. 2004, nr 92, poz. 880.
- Wallner A., Bauer N., Hunziker M., 2007, *Perceptions and evaluations of biosphere reserves by local residents in Switzerland and Ukraine*, *Landscape and Urban Planning*, 83 (2–3), 104–114.
- Zawilińska B., 2010, *Możliwości rozwoju turystyki w parkach krajobrazowych Karpat Polskich w świetle idei zrównoważonego rozwoju*, Monografie: Prace Doktorskie, 8, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków.
- Zawilińska B., Hołuj A., 2014, *Impact of protected areas on the development of suburban areas: The case of Kraków metropolitan area*, *European Spatial Research and Policy*, 21 (1), 137–155.
- Zawilińska B., Wilkońska A., Szpara K., 2015, *Miejskowy potencjał turystyczny i zrównoważony rozwój turystyki w opinii oraz działaniach lokalnych samorządów*, [w:] K. Szpara, B. Zawilińska, A. Wilkońska (red.), *Lokalny potencjał a zrównoważony rozwój turystyki w Karpatach*, Centrum UNEP/GRID-Warszawa, Rzeszów–Warszawa, 122–136.
- Zimniewicz K., 2008, *Parki krajobrazowe w ocenie władz samorządowych*, [w:] K. Zimniewicz (red.), *Bariery w zarządzaniu parkami krajobrazowymi w Polsce*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 85–100.
- Zimniewicz K., 2005, *Zarządzanie polskimi parkami krajobrazowymi. Próba diagnozy*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.

Bernadetta Zawilińska
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Instytut Gospodarki Przestrzennej i Studiów Miejskich
Katedra Geografii Społeczno-Ekonomicznej
ul. Rakowicka 27, 31–510 Kraków
bernadetta.zawilinska@uek.krakow.pl